

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Csatlós Fruzsina:

**A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil
és katonai eszközökkel**

című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetője

TÉZISFÜZET

Témavezető: Prof. Dr. Resperger István ezredes

Budapest, 2021

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA	4
A KUTATÁS CÉLJA	5
HIPOTÉZISEK	6
KUTATÁSI MÓDSZEREK	6
A KUTATÓMUNKA ÖSSZEGZÉSE	8
ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK	8
ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	12
A KUTATÁSI EREDMÉNYEK FELHASZNÁLHATÓSÁGA	14
AJÁNLÁSOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK	15
PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK	17
SZAKMAI - TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZ	18

BEVEZETÉS

"A történelem bebizonyította, hogy a kényszervándorlás nem egyszerűen konfliktusok következménye, hanem azok okozója is lehet. Emberi biztonság nélkül nem létezhet béke és stabilitás."

/Sadako Ogata¹

Szentgyörgyi Albert az 1970-ben megjelent „Az örült majom” című könyvében úgy fogalmazott, hogy „az emberiség történelmének egyik legkritikusabb szakaszát éli...”.² Megállapítása a mai napig megállja a helyét, sőt, napjainkban még inkább igaznak látszik, mint a 70-es évek hidegháborús légkörében, mikor a bipoláris szembenállás a fenyegetés mellett egyfajta stabilitást is teremtett, vagy legalábbis elfedte a kisebb-nagyobb regionális és helyi konfliktusokat. Szentgyörgyi szerint az „emberiség úgy növekszik, mint a kígyó. Időnként levedli régi bőrét, és új bőrre tesz szert. Úgy tetszik, ez a folyamat az emberiség történelmének forrongó és nyugodt periódusaival esik egybe.”³ A történelem periodikus váltakozásának ezen elmélete a reneszánsz filozófus, Erasmus elképzelésén alapszik, aki különbséget tett „a történelem forrongó és nyugodt szakaszai között. A forrongó időszakokban történtek a hirtelen változások. Minél gyorsabb volt az átalakulás, annál nagyobb volt a zavar”.⁴

Erasmus és Szentgyörgyi gondolatainak aktualitása megkérdőjelezhetetlen, hiszen a globalizáció hatásainak, illetve a technika fejlődésének köszönhetően igencsak felgyorsult világunkban a biztonsági környezetben, valamint a geopolitikai folyamatok dinamikájában bekövetkezett változások eredményeként sokféle szempontból beszélhetünk globális hatással rendelkező kihívásokról, kockázatokról és fenyegetésekről. Ezek a komplex problémák oly szorosan összefonódnak, hogy nem lehet őket külön kezelni. Az új típusú konfliktusok, válságok – melyek legfőbb okai között ott szerepel a demográfiai robbanás, a migráció, a radikalizmus és a terrorizmus – gyorsan keletkeznek, elhúzódóak és heves lefolyásúak.⁵ Ma már alig van a világnak olyan része például, amelyet ne érintene a tömeges migráció problémája. Ennek legfőbb okaiként egyértelműen az éhínséget, az élettér csökkenését, a természeti erőforrások kimerülését, az egyenlőtlenségeket, a háborúkat és fegyveres konfliktusokat, a politikai- és fegyveres

¹ Az Egyesült Nemzetek Szervezetének volt menekültügyi főbiztosa, Lásd: Cutts, Mark (szerk.): A világ menekültjeinek helyzete. ENSZ Menekültügyi Főbizottság Magyarországi Képvisellete, Budapest, 2001. p. xi.

² Szentgyörgyi Albert: Az örült majom – Írta egy biológus. Debrecen. Magvető Könyvkiadó, 1989. p. 5.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Resperger István: A válságkezelés új megközelítése. - In. Hadtudományi Szemle, 2016. IX. évfolyam, 3. szám, pp. 32-33.;

http://epa.oszk.hu/02400/02463/00032/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2016_03_030-056.pdf

Resperger István: A válságkezelés kicsit másképp. Nemzetbiztonsági Szemle, 2016. 4. évfolyam, 3. szám, pp. 28-48.;

http://epa.oszk.hu/02500/02538/00015/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi-szemle_2016_3_028-48.pdf

erőszakot, az ökológiai változásokat és az egyre gyakoribb természeti katasztrófákat, valamint, a vallási, etnikai, politikai üldöztetést jelölhetjük meg. Ilyen formán a válságok kezelése a közvetlenül nem érintett államok problémájává is válik. A nagyméretű menekülthullámok például megbolygathatják az egyes közösségek közt meglévő egyensúlyt, valamint erőn felüli gazdasági, biztonsági terhet róhatnak befogadó országok gazdaságára, kormányaira és közigazgatására. Ez a tendencia új konfliktuskezelési módszerek kidolgozását követeli meg, melyek nemcsak magát a fegyveres konfliktust szüntetik meg, hanem segítenek a béke, a biztonság, valamint az életkörülmények helyreállításában, illetve a stabilizációban.⁶

Értekezésem célja, hogy ezen új eszközök közül a menekültválságok kezelésének különböző – civil, katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi, nagyvállalati – aspektusait, valamint a civil és katonai szervezetek együttműködésének lehetőségeit és nehézségeit vizsgálja a válságövezetekben. A folyamatok jobb megértése érdekében áttekinti a menekültekkel kapcsolatos legfontosabb nemzetközi trendeket. Emellett vizsgálja, hogy a vállalati szférában bevált eszközök és módszerek alkalmazhatóak-e a hatékonyabb együttműködés elősegítése érdekében.

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Témaválasztásom kapcsán első pillantásra felmerülhet a kérdés, vajon mennyiben katonai feladat a menekültek helyzetének kezelése, hogyan kapcsolódik a katonák klasszikus béke- és különleges műveleti tevékenységéhez. Nem pusztán politikai, társadalmi, illetve gazdasági problémáról van-e szó, melyet a szóban forgó kategóriák eszközeivel lehet és kell kezelni. A válasz azonban korántsem egyértelmű. A menekültek és hontalanok, különösen azokon a területeken, ahol fegyveres konfliktusok vagy stabilizációs műveletek zajlanak, lépten-nyomon a fegyveres erők útjába kerülnek. Ennélfogva helyzetük rendezése a műveletek sikere szempontjából is kulcsfontosságú lehet. Ráadásul, mint ahogy az már számos esetben, például az afganisztáni műveletek során is, bebizonyosodott, a civil szervezetek sokszor nem tudnak eljutni a

⁶ Csatlós Fruzsina: Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel. Szakmai Szemle, 2015/3. szám, pp. 73-74.;

https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf

Csatlós Fruzsina: A menekültkérdés kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai válságövezetekben és itthon. Szakmai Szemle, 2014/2. szám, p. 160.;

https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2014_2_szam.pdf

Resperger István: A válságkezelés elméleti kérdései. In: Szenes Zoltán (szerk.): Biztonságpolitika és Válságkezelés, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest, 2016. pp. 5-17.;

<http://m.ludita.uni->

[nke.hu/repositorium/bitstream/handle/11410/10138/Biztonsagpolitika_valsgakezeles.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://m.ludita.uni-nke.hu/repositorium/bitstream/handle/11410/10138/Biztonsagpolitika_valsgakezeles.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Friedmann Viktor: A konfliktuskezelés új terei – Az államon belüli konfliktusok regionális, inter- és transznacionális dimenziói. Kül-Világ – A nemzetközi kapcsolatok folyóirata, 2007. IV. évfolyam, 3-4. szám, pp. 76-82.

kérdéses területekre, vagy nem képesek ellátni feladataikat katonai segítség nélkül. Ez a tény irányította rá a figyelmet, hogy milyen rendkívüli jelentőséggel bír annak vizsgálata, hogy a fegyveres erők a területen jelen lévő civil szervezetekkel és egyéb szereplőkkel együttműködve, milyen módon tudják segíteni a menekültek visszatelepítését, reintegrálását, helyzetük racionalizálását, illetve, hogy milyen kihívásokkal kell szembenézniük az együttműködés kialakítása során.⁷

A KUTATÁS CÉLJA

Az értekezés elkészítése során az alábbi célkitűzéseket tartottam szem előtt:

1. Bemutatni, hogy a vegyes migráció és a menekültválságok vizsgálatának, azok komplex jellégéből, valamint a biztonsági környezet változásaiból fakadóan, egyre nagyobb jelentősége van a biztonsági tanulmányok szintjén is, felhasználva a globális migrációs és menekültügyi trendeket, valamint a hazai és a nemzetközi tapasztalatokat.
2. Azonosítani és áttekinteni a fegyveres erők, a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szolgálatok, a civil szervezetek és a vállalati szektor szereplőinek lehetséges feladatait, valamint együttműködésük lehetséges területeit a menekültválságok kezelése során a válságövezetekben az utóbbi évtizedek nemzetközi tapasztalatainak felhasználásával.
3. Feltárni a nemzetközi válságkezelő műveletekben résztvevő (fegyveres) erők és a civil szervezetek közötti együttműködés nehézségeinek okát, valamint ajánlásokat megfogalmazni a közös tevékenység javítására.
4. Megvizsgálni néhány, a vállalati szektorban alkalmazott módszer adaptálhatóságát a fegyveres erők és a civil szervezetek együttműködési lehetőségeinek javítása érdekében.

⁷ Csatlós Fruzsina: Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel. Szakmai Szemle, 2015/3. szám, p. 73.; https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf

HIPOTÉZISEK

Doktori értekezésem a kutatási célokkal összhangban a következő hipotéziseket vizsgálja:

1. Habár, a menekültek kérdése nem tartozik a fegyveres erők klasszikus békeidőszaki és békeművelti tevékenységei közé, a menekültválságok kezelése új elemként jelenik meg feladataik között, és kihívások elé állítja azokat.
2. A biztonsági környezet változásai és a kihívások komplexebbé válása átalakítják, kibővítik a válságkezelő műveletekben résztvevő katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi és polgári szereplők menekültekkel kapcsolatos feladatkörét, ami a feladatok összetettségéből adódóan szélesebb körű szektoriális egyeztetést tesz szükségessé.
3. A fegyveres erők és civil szervezetek közötti együttműködésnek, a szervezetek alapvető céljaiból, jellegéből fakadóan adódnak nehézségei, ami a menekültekkel kapcsolatos tevékenységük szintjén is értelmezhető. A válságkezelő művelet sikeréhez azonban szükség van a szervezetek között egy szélesebb körű együttműködés és koordináció kialakítására.
4. A dinamikusan változó üzleti környezet és a hadviselés komplex kihívásainak hasonlóságából kiindulva a vállalati szektor egyes módszerei, megfelelő adaptációt követően, hatékonyan hozzájárulhatnak a fegyveres erők és a civil szervezetek közötti együttműködés javításához, a köztük lévő problémák okainak feltárásához, valamint a hatékonyabb koordináció kialakításához például a menekültekkel kapcsolatos feladataik ellátása során.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Kutatásom előkészítését, a doktori iskola előírásaival összhangban, tanulmányi és kutatási tervem elkészítésével kezdtem, melyet a képzés során a kutatás előrehaladtával rendszeres időközönként aktualizáltam a tudományelméleti és módszertani ajánlások szem előtt tartásával. Témám interdiszciplináris jellege az alkalmazott kutatási módszerek körét is meghatározta. Munkám során alapvetésnek tekintettem a rendszerszemléletű megközelítést. Törekedtem az analízisekre, szintézisekre épülő következtetések kialakítására, valamint arra, hogy az elméleti

eredményeket a való életből vett példákkal is alátámasztam. Kutatásom során az alábbi módszereket használtam:

- Tanulmányoztam és áttekintettem a témával kapcsolatban fellelhető hazai és külföldi írott és elektronikus szakirodalmat, jogszabályokat, egyéb szabályozókat és intézkedéseket, illetve a különböző szervezetek nyilvánosan hozzáférhető kézikönyveit. Részt vettem a témával kapcsolatos konferenciákon, előadásokon, szakmai továbbképzéseken, valamint felkutattam a külföldi oktatási intézmények elérhető online előadási anyagait. Ennek megfelelően az értekezés jórészt primer és szekunder források elemzésén alapul. A szerzett ismereteket, ajánlásokat felhasználtam a téma kidolgozása során. Az információgyűjtés során tanulmányozott szakirodalmat, különösen a hadtudomány területén született migrációval, menekültekkel, valamint a civil szervezetek és a fegyveres erők együttműködésével foglalkozó doktori értekezéseket rendszereztem és azok témámhoz kapcsolódó részeit feldolgoztam, beépítettem tudományos munkámba.
- A kvalitatív módszerek közül előnyben részesítettem a félig strukturált⁸ interjúk készítését, illetve a szakértők megkérdezését. A jogi szabályozók és kézikönyvek vizsgálata során dokumentumelemzést végeztem. Emellett, amennyiben az adott témakör lehetőséget adott rá, esettanulmányokat is felhasználtam a folyamatok jobb megértése érdekében.
- Beépítettem a munkám során szerzett a „Lean”⁹ menedzsment és „Runbook”¹⁰ módszer alkalmazott használatával kapcsolatos tapasztalataimat.
- A kitűzött kutatási célok eléréséhez szükséges ismeretanyag, illetve az interjúk során szerzett kiegészítő ismeretek feldolgozása után az eredményeket rendszereztem, és ennek alapján készítettem el az értekezést.

Az értekezésben felhasznált valamennyi szakirodalmat a *Felhasznált irodalom* jegyzékében tüntettem fel.

⁸ Hornyacsék Júlia: A tudományos kutatás elmélete és módszertana. Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Budapest, 2014. p. 82;

<https://hbk.uni-nke.hu/document/hbk-uni-nke-hu/Teljes%20sz%C3%B6veg!.pdf>

⁹ A "Lean" olyan sajátos vállalatvezetési, vállalatirányítási rendszer, melynek középpontjában a veszteségek csökkentése, az értékteremtő folyamatok fejlesztése áll.

¹⁰ A krízismenedzsment „RunBook” egy olyan segédeszköz, mely a műveletben résztvevő felek (csapatok, egyének) számára biztosítja a célkitűzésben meghatározott események kezelésére szolgáló folyamatok leírását.

Kutatásomat 2020. november 10-én zártam le, így az azt követő változásokat, új statisztikai adatokat az értekezés nem tartalmazza. Kéziratomat a műhelyvitán elhangzottak figyelembe vételével 2021. március 22-én zártam le.

A KUTATÓMUNKA ÖSSZEGZÉSE

Az értekezést áttekintve elmondható, hogy „*az emberiség történelmének valóban egyik legkritikusabb szakaszát éli...*”,¹¹ ahol az egyre sűrűsödő helyi háborúk, konfliktusok, természeti katasztrófák következtében milliók kényszerülnek otthonaik, hazájuk elhagyására. A statisztikák pedig arra engednek következtetni, hogy ez a folyamat tartósan hatással lesz a világ biztonságára. Ezzel összhangban, az elmúlt évtized során a menekültkérdés, különösen az azzal szoros összefüggésben álló migráción keresztül a hazai biztonsági tanulmányok egyik kiemelt kutatási területévé vált. A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben rendkívül összetett feladat, ami széleskörű nemzetközi és szektorális összefogást igényel a katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, civil és nagyvállalati szereplőktől egyaránt. Az értekezés átfogó módon mutatta be a kérdés kezelésének ezen szempontjait, áttekintette a legfontosabb nemzetközi migrációs trendeket, illetve a civil-katonai együttműködés lehetőségeit és nehézségeit a menekültekkel kapcsolatos műveletek során. A kutatás eredményeit összefoglalva megállapítható, hogy a civil szervezetek legfőbb feladata továbbra is a menekültek és más kiszolgáltatott csoportok alapvető humanitárius szükségleteinek kielégítése, a megfelelően működő, reagálóképes nemzeti menekültügyi rendszerek kialakításának, az elpusztult szolgáltatások és infrastruktúra újjáépítésének, valamint a menekültek visszatelepítésének és integrációjának koordinációja és végrehajtása lesz.¹² Azonban az ehhez szükséges biztonsági háttérrel a fegyveres erőknek, a működőképes közigazgatási rendszer kialakításának feltételeit pedig a rendvédelmi szerveknek kell megteremtene. A szervezetek különbözőségéből adódó nehézségek leküzdése pedig sokszor új módszerek alkalmazását teszi szükségessé, mely új elemként jelenhet meg az érintett erők feladatrendszerében.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A kutatás első célkitűzésével összhangban, a szakirodalmi áttekintést, valamint az értekezés hadtudományi kutatások rendszerében való elhelyezését és vizsgálati szempontjainak

¹¹ Szentgyörgyi Albert: Az örült majom – Írta egy biológus; Magvető Könyvkiadó, Debrecen, 1989, 5. oldal

¹² Csatlós Fruzsina: A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a líbiai menekültek esetében. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014. II. évfolyam, 2. szám, pp. 5-7.; http://epa.oszk.hu/02500/02538/00003/pdf/EPA02538_nemzetbiztonsagi_szemle_2014_02_005-027.pdf

meghatározását követően az **első fejezet** a migráció fogalmának, illetve a nemzetközi migráció elméleti jellemzőinek bemutatására koncentrált. Vizsgálta a migráció értelmezésének biztonságelméleti hátterét, valamint áttekintette a migrációval és a menekültek áramlásával kapcsolatos főbb nemzetközi trendeket. Ennek során rámutatott, hogy a migráció, illetve szűkebben a menekültek áramlásának kérdése, a biztonság társadalmi dimenziójában vizsgálható a globális gazdasági, társadalmi folyamatokhoz szorosan kötődő, összetett jelenség, amely azonban a szektorális összefonódásoknak köszönhetően a biztonság többi dimenziójára is direkt vagy indirekt hatással lehet. A szakirodalom feldolgozása bizonyította, hogy napjaink válságai a kialakulásukat és lefolyásukat meghatározó regionális, inter- és transznacionális folyamatokba való beágyazódottságuknak köszönhetően nemcsak lokális szinten jelentenek problémát, hanem gyakran egész régiókat destabilizálnak, többek közt nagyméretű menekültáradat kiindulópontjává válhatnak. Maga a migráció is olyan öngerjesztő jelenség, amelyben egy adott területen zajló konfliktusok egyaránt lehetnek a folyamat kiváltó okai és következményei, ezáltal hozzájárulva egy helyi konfliktus, regionális vagy akár nagyobb kiterjedésű problémává válásához. Ennek köszönhetően a válságkezelési tevékenység részeként a nemzetközi erőknél – legyenek katonák vagy civilek – a béke helyreállítása mellett óriási szerepük van a menekültkérdés megoldásában is.

A vizsgált források arra is rávilágítottak, hogy bár a migráció, ezen belül is a menekültek vándorlása, nem új keletű jelenség, azonban az utóbbi évtizedek migrációs statisztikai dinamikus növekedést mutatnak. A szakértők egyetértenek abban, hogy a túlnépesedés, a gazdasági fejlettségbeli különbségek kiéleződése, a globalizációs hatások mind-mind hozzájárulnak ehhez a növekedéshez. A mára már globális hatással bíró kihívások, kockázatok, fenyegetések pedig további indikátorként szolgálnak. A statisztikák azt is jól mutatják, hogy azokból az államokból menekülnek el a legtöbben, ahol tartósan valamilyen fegyveres konfliktus, vagy nagymértékű gazdasági problémák fenyegetik a mindennapi létet. A menekültek áramlása jelentős gazdasági terhet és biztonsági kockázatot jelent a befogadó államok számára. Így a potenciális céloországoknak elsődleges érdeke, hogy politikai, diplomáciai, gazdasági eszközöket, civil szervezetek segítségét, sőt a fegyveres erőket is latba vetve, kialakulásának helyszínén próbálják meg megszüntetni annak a válságnak a gyökereit, melynek következtében az emberek menekülésre kényszerültek, kényszerülnének.¹³

¹³ UNHCR Global Trends: Forced Displacement in 2019. UNHCR Global Trends, 2020. június 18. pp. 2-7.; <https://www.unhcr.org/5ee200e37.pdf>

Csatlós Fruzsina: Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel. Szakmai Szemle, 2015/3. szám, pp. 85-86.; https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2015_3_szam.pdf

A migrációs trendek és a menekültválságok kezelésével kapcsolatos nemzetközi tapasztalatok rámutatnak arra is, hogy **a menekültügy kérdése globális és tartós probléma forrásul szolgál, melynek kezeléséhez nemzetközi összefogásra és olyan szervezetekre van szükség**, amelyek folyamatos támogatást tudnak nyújtani a menekültválságok esetén, és megoldásokat kínálhatnak az újonnan felmerülő kihívásokra. A fejezet a téma jobb megértése érdekében ismertette a kapcsolódó jogszabályi hátteret, bemutatta a menekültkérdéssel foglalkozó legfontosabb hazai és nemzetközi szervezeteket, azok munkáját, valamint elemezte eredményeket és vizsgálta a szervezetek közötti kapcsolatokat is.

Az értekezés **második fejezete** a harmadik és negyedik célkitűzéssel összhangban áttekintette a fegyveres erők, rendvédelmi, nemzetbiztonsági szervek, civil szervezetek és a vállalati szektor szereplőinek lehetséges feladatait, valamint kitért a nemzetközi válságkezelő műveletekben résztvevő (fegyveres) erők és a civil szervezetek közötti potenciális együttműködési területek, illetve a köztük esetlegesen felmerülő, a szervezetek eltérő jellegéből fakadó nehézségek okainak feltárására.

A feladatok áttekintése és azonosítása **alátámasztotta második hipotézisemet, miszerint a biztonsági környezet változásai és a kihívások komplexebbé válása átalakítják, kibővíti a válságkezelő műveletekben résztvevő katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi és polgári szereplők menekültekkel kapcsolatos feladatkörét, ami a feladatok összetettségéből adódóan szélesebb körű szektorális egyeztetést tesz szükségessé**. Hiszen a menekültek védelme, helyzetük rendezése mellett fontos a származási és/vagy a befogadó állam közigazgatási rendjének, infrastruktúrájának, szociális ellátórendszerének, gazdasági stabilitásának helyreállítása és biztonsági igényeinek garantálása, amiben ezekre a szervezetekre is jelentős felelősség hárul. A fegyveres erők feladatainak vizsgálatával foglalkozó alfejezet igazolta **első hipotézisemet, amely szerint a menekültválságok kezelése a fegyveres erők feladatai között új elemként jelenik meg, és új kihívások elé állítja azokat**. Hiszen, azokban az esetekben, amikor a biztonsági helyzet nem megfelelő és/vagy a helyi hatóságok nem tudják megfelelően támogatni a civil szervezetek menekültekkel kapcsolatos tevékenységét a fegyveres erőknek át kell vennie vagy segítenie kell azok végrehajtását, továbbá együtt kell működniük ezekkel a szervezetekkel, amihez a katonai szervezet hagyományos feladataihoz képest eltérő módszerek és eszközök használatára van szükség. A fejezet azt is vizsgálta, hogy a digitális szintéren zajló események, illetve az itt keletkező információk felértékelődése a migrációs- és menekültválságokkal kapcsolatban is értelmezhetőek-e. Rávilágított, hogy az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyították, hogy az ilyen jellegű folyamatok dinamikájára az okoseszközök elterjedése jelentős hatással lehet. Továbbá, rámutatott arra is, hogy az egyedi jellemzőkkel bíró

piacok (pl.: menekültek, menekültekkel foglalkozó hatóságok és egyéb szervezetek) arra ösztönözhetik a kis- és nagyvállalatokat egyaránt, hogy innovatív, fenntartható, piaci alapú megoldásokat hozzanak létre kifejezetten ezen szegmens számára. A magánszektor képviselői továbbá kulcsszerepet játszhatnak a foglalkoztatás, egészségügyi ellátás, lakhatás, oktatás, valamint a menekültek beilleszkedésének elősegítésében.

A szakirodalom, a kutatás során készített interjúsorozat, valamint a témához kapcsolódó szakmai előadások értékelése megerősítette, hogy annak ellenére, hogy a menekültek helyzetének kezelése elsősorban a civil szervezetek feladata, a fegyveres erőknek jelentős szerepe lehet az ehhez szükséges háttér megteremtésében. A művelet sikeréhez pedig szükség van a felek közötti kölcsönös elfogadáson alapuló együttműködésre, a közös koordinációra és a folyamatos kapcsolattartásra. Az is bebizonyosodott, hogy ha sikerül leküzdeni a szervezeti különbözőségekből adódó nehézségeket, az együttműködés, hozzájárulva az egységes segélyezési és fejlesztési stratégiák kialakításához és megvalósításához, a válságkezelés és újjáépítés motorjává válhat, s hozzájárulhat mind a civil mind a katonai szervezetek céljainak eléréséhez. Összefoglalva elmondható, hogy a transznacionális fenyegetések, köztük a migráció, ezen belül is a tömeges menekülthullámok kezelése válságkövetekben valamennyi jelen lévő szereplő számára meghatározó, sokszor újszerű feladatot jelent, mely elengedhetetlen a műveleti sikerek eléréséhez és a biztonsági környezet stabilitásának a helyreállításához. Épp ezért szükség lehet további átfogó ágazatközi menekültügyi stratégiák, valamint az érintett szervezetek közötti szélesebb körű együttműködés kialakítására. Mindez **alátámasztotta harmadik hipotézisemet, ami szerint a fegyveres erők és civil szervezetek közötti együttműködésnek, a szervezetek alapvető céljaiból, jellegéből fakadóan adódnak nehézségei, ami a menekültekkel kapcsolatos tevékenységük szintjén is értelmezhető. A válságkezelő művelet sikeréhez azonban szükség van a szervezetek között egy szélesebb körű együttműködés és koordináció kialakítására.** Az áttekintett példák azonban azt is megmutatták, hogy a gyakorlati megvalósításának még vannak hiányosságai, aminek orvoslásában felsőbb szinteken az átfogó stratégiák és koordinációs fórumok kialakítása, végrehajtói szinten pedig a képzés, a felkészítés, a közös gyakorlatok kialakítása és kapcsolattartás fórumainak megteremtése nyújthat segítséget.

A kutatás negyedik célkitűzésének elemei a **harmadik fejezetben** öltöttek testet, ami a fegyveres erők és a vállalati szektor működési környezetének és kihívásainak hasonlóságából kiindulva azt vizsgálta, hogy a versenyszféra egyes módszerei, mint a „Lean” menedzsment vagy a „RunBook” módszer, alkalmazhatóak-e a menekültválságok kezelésében résztvevő civil és katonai szereplők együttműködésének javítása érdekében. Ennek során összehasonlítottam a dinamikus változó üzleti környezetet és a hadviselés komplex kihívásainak jellemzőit. A

vizsgálat során bemutattam a „Lean-menedzsment” és a „RunBook” alapú kríziskezelés alapjait, párhuzamba állítva azokat a fegyveres erők működésének egyes sajátosságaival. A vizsgálat megállapította, hogy a „Lean” olyan sztenderdizált útnak tekinthető, aminek egyes módszerei a megfelelő adaptációt követően, a fegyveres erők szempontjából is jól értelmezhetőek. A módszer segítséget nyújthat abban, hogy a civil szervezetekkel közösen végrehajtandó feladatokat, a szervezeti különbségek ellenére is, optimalizáltan, a lehető legkevesebb veszteséggel lehessen elvégezni. Továbbá jól alkalmazható az esetlegesen felmerülő problémák okainak feltárására, a folyamatok fejlesztésére, ezáltal az együttműködés hatékonyságának javítására. Emellett lehetőséget ad annak megértésére, hogy milyen módon lehet fejleszteni az együttműködő feleket annak érdekében, hogy a komplexebb feladatokat kihívásokat is kezelni tudják. A „RunBook” alapú krízismenedzsment esetében pedig a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az válsághelyzet esetén lecsökkentheti a reakcióidő hosszát, lehetővé téve a probléma gyorsabb, hatékonyabb és költségkímélőbb megoldását, illetve a különböző csapatok közötti együttműködés vezérfonalául szolgálhat. A fejezet a módszerek részletes bemutatásával és a felvonultatott esettanulmányok segítségével **igazolta negyedik hipotézisem, mely szerint a dinamikusán változó üzleti környezet és a hadviselés komplex kihívásainak hasonlóságából kiindulva a vállalati szektor egyes módszerei, megfelelő adaptációt követően, hatékonyan hozzájárulhatnak a fegyveres erők és a civil szervezetek közötti együttműködés javításához, a köztük lévő problémák okainak feltárásához, valamint a hatékonyabb koordináció kialakításához például a menekültekkel kapcsolatos feladataik ellátása során.** Azal a kiegészítéssel, hogy ezeket az eszközöket csak a megfelelő adaptációt követően lehet bevezetni, s természetesen nem alkalmazhatóak minden helyzetben. Ennek ellenére bővíthetik a parancsnokok eszköztárát az új kihívásokhoz való alkalmazkodás során és hozzájárulhatnak a folyamatok, valamint a személyi állomány fejlesztéséhez.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A menekülthelyzet kezelésének civil és katonai aspektusait vizsgáló értekezésem az alábbi új tudományos eredményeket tartalmazza:

1. **Elemeztem, értékeltem, rendszereztem és ezekre alapozva foglaltam össze komplex, a korábbiakhoz képest újszerű módon a menekültkérdés kezelésének különböző – katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági, civil ezen belül, nemzetközi szervezetekhez köthető, egyházi, nagyvállalati – aspektusait a válságövezetekben, hatékonyabbá téve így a területen folyó további kutatásokat.**

2. Elméleti és gyakorlati példák, valamint a békeműveletekben résztvevő szakemberek interjúi alapján **igazoltam**, hogy a fegyveres erők és civil szervezetek közötti együttműködésnek, a szervezetek alapvető céljaiból, jellegéből fakadóan a menekültek helyzetének kezelése során is adódnak nehézségei. Ennek kezelésére elengedhetetlen a szintenként differenciált együttműködés: felsőbb szinteken az átfogó stratégiák és koordinációs fórumok, végrehajtói szinten pedig közös gyakorlatok és a kapcsolattartás kialakítására. Ennek hatékonyabbá tételére – korábbi kutatások eredményeire alapozva – **megalkottam a buborék diagramot, mely érzékletesen szemlélteti a szervezetek közötti együttműködési hajlandóságot.**
3. **Elemeztem, rendszereztem** a multinacionális szektorból érkező „Lean” és „RunBook” módszer civil katonai együttműködés javításának érdekében való felhasználásának, valamint a fegyveres erők eszköztárában való adaptálásának lehetőségeit, **majd következtetések alapján újszerű javaslatot fogalmaztam meg a módszerek alkalmazására**, amelyek jelentősen növelik az együttműködés hatékonyságát.
4. Esettanulmányok elemzése alapján **feldolgoztam** a civil módszereket a vállalati szférából, és **kidolgoztam** egy „RunBook” alapú, a menekültek helyzetének kezelésére fókuszáló parancsnoki kézikönyv felépítését, amely megkönnyíti a katonai vezetési szintek tervező-szervező munkáját.

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK FELHASZNÁLHATÓSÁGA

A kutatási célkitűzésekkel összhangban elkészített értekezés, illetve annak eredményei a következő területeken használhatók fel:

1. Az oktatásban:

- A Nemzeti Közszerológati Egyetem tiszti, biztonság- és védelempolitika szakos, valamint a posztgraduális képzésben részt vevő hallgatói számára a válságkezelés és migráció témakör oktatásánál.
- Részben vagy egészében a közigazgatási szakvizsga választható tárgyi vizsgarészéhez „Kül- és biztonságpolitikai ágazat” témakörben segéd és/vagy tananyagként.
- A MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ által szervezett „nem kinetikus képességek” alkalmazásán alapuló gyakorlatokra való felkészülés háttéranyagaként.
- A MH Béketámogató Kiképző Központ Missziós Törzstiszti Alaptanfolyamának, illetve missziós célfelkészítő tanfolyamainak oktatási segédanyagaként, ahol ez releváns.
- A magyarországi humanitárius szervezetek missziós felkészülési tevékenysége során.

2. Az alkalmazott kutatásokban:

- Kiegészítésként a civil és katonai műveletek eredményességét elősegítő közös stratégiák, fejlesztési politikák kialakítási lehetőségeinek vizsgálatánál.
- Mintául szolgálhat a fegyveres erők és a multinacionális cégek módszereinek egymás gyakorlataiba való adaptálhatóságának tanulmányozásához.
- Kiindulópont lehet a „Lean” egyes elemeinek a fegyveres erők gyakorlatába való átemelhetőségének vizsgálata, gyakorlati bevezetése során.

3. A gyakorlatban:

- A harmadik fejezet „RunBook” módszer alkalmazásával kapcsolatos eredményei és a kézikönyv vázlat használható lehet a MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ által készített kézikönyvek, valamint a MH Béketámogató Kiképző Központ tréninganyaginak elkészítése során.

Az értekezést így a témakörrel foglalkozó kutatók, főiskolai, egyetemi és posztgraduális képzésben részt vevő hallgatók, illetve a civil-katonai együttműködéssel, valamint a fegyveres erők és a vállalati szektor működésnek összehasonlításával, módszereik kölcsönös alkalmazhatóságának vizsgálatával foglalkozó szakemberek figyelmébe ajánlom.

AJÁNLÁSOK, TOVÁBBI KUTATÁST IGÉNYLŐ TERÜLETEK

A menekültkérdés és az azzal szoros összefüggésen álló migráció problémája globális, tartós és komplex jellegéből fakadóan a jövőben számos további elemmel bővítheti a témával foglalkozó hadtudományi, biztonságpolitikai és egyéb kutatások palettáját. Az értekezésben meghatározott kutatási irányok, illetve a munka elkészítése során felmerülő kérdések közül több, önálló vizsgálat alapjaként is megállná a helyét, hiszen az áttekintő megközelítés, a téma interdiszciplináris jellege, valamint a terjedelmi korlátok csupán az egyes területek felületének karcolatásához biztosítottak lehetőséget.

A migrációs- és menekültválságok dinamikájában, valamint a biztonsági környezetben bekövetkező gyors változások – különösen a 2021-ben hivatalba lépett új amerikai adminisztráció által kijelölt külpolitikai irányvonalak (pl. afganisztáni csapatkivonás, Közel-Kelet politika) tükrében – szükségessé teszik a már áttekintett válságövezetekben (Afganisztánban, Szíriában és Libanonban) zajló események folyamatos hadtudományi, biztonságpolitikai szempontú vizsgálatát, az ott alkalmazott válságkezelő módszerek revízióját és az eredményeknek megfelelő új ajánlások megfogalmazását.

A témakörrel kapcsolatos kutatások elmélyítése érdekében célszerű lenne továbbá a menekülthelyzet kezelésének, valamint a civil, katonai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervezetek együttműködésének lehetőségeit és nehézségeit további válságövezetekben (pl. a Középfrikai Köztársaságban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Szudánban és Dél-Szudánban) is megvizsgálni az egyes műveletek specifikumaiból adódó különbségek és a közös pontok feltárása érdekében.

Az értekezéshez kapcsolódó hadtudományi kutatások vizsgálhatják a civil és katonai szervezetek együttműködésének hatékonyságát, gazdaságosságát javító közös stratégiák, fejlesztési és segítségnyújtási tervek, valamint a koordináció további fejlesztési irányait, valamint javaslatot tehetnek új protokollok kidolgozására. Emellett górcső alá vehetik a civil katonai együttműködés nehézségeinek feloldására szolgáló módszerek fejlesztését is.

Az értekezés harmadik fejezetében bemutatott vállalati módszerek („Lean” menedzsment, „RunBook” módszer) a fegyveres erők eszköztárába való adaptálhatóságának vizsgálata, gyakorlati bevezetésének előkészítése, a további lehetőségek részletesebb feltárása szintén további kutatást igényelne.

Végül, a témával foglalkozó kutatások elméleti kereteit érdemes lenne kibővíteni a digitális technológia, az innováció és a data science (BIG DATA) a migrációs- és menekültválságok dinamikájának befolyásolásában és trendjeinek feltérképezésében játszott szerepének további vizsgálatával. Ezen a területen kiemelten fontosnak tartom a mesterséges intelligencia és az ún. „machine learning” (gépi tanulás) által nyújtott lehetőségek elemzését a jövőbeni menekültválságok kialakulásának, illetve a már zajló válságok lefolyásának, vándorlási irányainak, volumenének és lehetséges gazdasági, biztonsági, politikai, társadalmi, környezeti stb. hatásainak előrejelzésében.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

CSATLÓS Fruzsina: Az afganisztáni menekültek problémájának kezelése civil és katonai eszközökkel. Szakmai Szemle, 2015/3. szám, pp. 73-96.

CSATLÓS Fruzsina: A menekültkérdés kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai válságövezetekben és itthon. Szakmai Szemle, 2014/2. szám, pp. 159-168.

CSATLÓS Fruzsina: A vegyes migráció és az UNHCR 10 pontos cselekvési tervének alkalmazhatósága a líbiai menekültek esetében. Nemzetbiztonsági Szemle, 2014. II. évfolyam, 2. szám, pp. 5-27.

CSATLÓS Fruzsina: A civil szervezetek és a CIMIC alakulatok tevékenységének összefonódása válságövezetekben a menekültek helyzetének kezelésében. Hadtudományi Szemle, 2015. VIII. évfolyam, 1. szám, pp. 216-230.

CSATLÓS Fruzsina: Challenges of civil-military cooperation in refugee crisis management. Hadtudományi Szemle, 2015. VIII. évfolyam, 4. szám, pp. 22-32.

CSATLÓS Fruzsina: Global refugee trends and the Syrian crisis. Hadtudományi Szemle, 2015. VIII. évfolyam, 3. szám, pp. 42-54.

CSATLÓS Fruzsina: A menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil és katonai eszközökkel. Konferencia előadás, „A hadtudomány és a 21. század” doktorandusz konferencia, 2015. február 26.

CSATLÓS Fruzsina: A menekültkérdés kezelésének nemzetbiztonsági aspektusai. Könyvfejezet, Szenes Zoltán (szerk.): Biztonságpolitika és Válságkezelés, Nemzeti Közszerződési Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest, 2016, ISBN 978-615-5527-70-8, pp. 58-64.

CSATLÓS Fruzsina: Az UNHCR cselekvési tervének alkalmazhatósága a Líbiai menekültek esetében (Esettanulmány). Könyvfejezet, Szenes Zoltán (szerk.): Biztonságpolitika és Válságkezelés, Nemzeti Közszerződési Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest, 2016, ISBN 978-615-5527-70-8, pp. 65-80.

SZAKMAI - TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZ

Csatlós Fruzsina egyetemi tanulmányait 2004 és 2009 között a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem biztonság- és védelempolitika szakán végezte. Hallgatói évei során több alkalommal részt vett a Tudományos Diákköri Konferencián, illetve több publikációja is megjelent. Ezek közül kiemelkedik, hogy 2007-ben az Országos Tudományos Diákköri Konferencián pályamunkájával különdíjat nyert. Doktori tanulmányait 2012-ben kezdte meg a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában. Kutatási területe a menekültek helyzetének kezelése válságövezetekben civil és katonai eszközökkel, így doktori értekezését is ebben a témában írta. Kutatói profiljával összhangban a Civil-Military Co-operation Centre of Excellence NATO CIMIC Awareness képzését is elvégezte. Pályáját a Nemzetvédelmi Egyetem Magasabb Tanfolyami Parancsokságának előadójaként kezdte, majd 2011-ben információbiztonsági területen folytatta tovább egy multinacionális nagyvállalatnál. Jelenleg kiberfenyegetés elemzőként dolgozik a Citibank Kiberbiztonsági Fúziós Központjában. Karrierútja során végigjárta az egyes területeken betölthető szakmai lépcsőfokokat. Magyar és angol nyelvű publikációi elsősorban a menekültkérdés kezelésével, illetve ezzel összefüggésben a civil-katonai együttműködés lehetőségeivel és nehézségeivel foglalkoznak a válságövezetekben. Rendszeresen tart magyar és angol nyelvű előadásokat egyetemi hallgatóknak és konferenciákon. Felsőfokú angol komplex ARMA katonai szakmai és középfokú francia ARMA katonai szakmai nyelvvizsgával rendelkezik. Az angol nyelvet napi szinten aktívan használja munkája és kutatói tevékenysége során.